

EDWARD RÓŻYCKI

Katowice

Z DZIEJÓW PRODUKCJI KSIĄŻKI WE LWOWIE XVIII WIEKU. DRUKARNIA BRACCTWA ŚWIĘTEJ TRÓJCY

Podstawy produkcji drukarskiej we Lwowie — dostępność papieru i jego rodzaje. Założenie typografii Bractwa Świętej Trójcy we Lwowie. Materialne podstawy funkcjonowania tłoczni. Zasługi kanoników kapituły w zakresie spraw wydawniczo-drukarskich. Repertuar wydawniczy. Druki i wydania nieznane bibliografom znajdujące się w księgarni (magazynie drukarni). Biblioteka Bractwa.

SŁOWA KLUCZOWE: drukarnia, Bractwo Świętej Trójcy, Lwów, biblioteka, kapituła

WSTĘP

O drukarni Bractwa Świętej Trójcy we Lwowie pisałem w formie popularno-naukowej w pracy *Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku* (Wrocław 1994, s. 80–85), gdzie podałem szkicowy zarys jej działalności. Podstawową rolę w odtworzeniu działalności tej drukarni odegrały archiwalia Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie (CPAHUL), znajdujące się głównie w zespołach kapituły lwowskiej oraz w aktach urzędu radzieckiego Lwowa. Artykuł niniejszy jest uzupełnioną o przypisy bibliograficzne i aneksy źródłowe oraz rozszerzoną o nowe, niewykorzystane dotąd materiały archiwalne wersją tego tekstu. Materiały te rzucają nowe światło na dzieje tej drukarni, co w pełni uzasadnia ponowne zajęcie się tą tematyką.

PODSTAWY PRODUKCJI DRUKARSKIEJ WE LWOWIE

Zdobycie Lwowa przez Szwedów w 1704 roku zahamowało jego rozwój po pewnym ożywieniu za czasów Jana III Sobieskiego. Po zrabowaniu przez wroga

Lwowa i okolic oraz nałożeniu na miasto kontrybucji stolica województwa ruckiego powoli dźwigała się z upadku. Zaczęły powstawać lub kontynuowały działalność warsztaty rzemieślnicze związane również z produkcją książki. Powoli normalizował się handel potrzebujący spokojnych czasów. Niczym niezastąpiony do druku książek surowiec w postaci papieru, ze względu na niespokojne czasy, dostarczany był z trudem. Drukarnie lwowskie, oprócz zaopatrywania się na jarmarkach, nastawione były na sprowadzanie papieru bezpośrednio od producenta. Z powodu braku tego surowca dochodziło czasami, zwłaszcza we wcześniejszym okresie, do zatrzymania lub spowolnienia produkcji druków.

Do lwowskich drukarni i introligatorni papier był dostarczany z bliższych i dalszych miejscowości Rzeczypospolitej oraz z zagranicy, np. ze Śląska¹. Różne rodzaje papieru były używane w kancelariach dla różnych potrzeb, dlatego papier jako towar zawsze był poszukiwany. We Lwowie można było nabyć papier przeznaczony do szerokiego użytku: „rygałowy”, pocztowy, farbowany, złocisty, „bagazyowy”, srebrny, „niebieski, malowany”. Oprócz papieru specjalnego, przeznaczonego m.in. dla kartowników, w handlu były wyroby papierowe, jak gotowe notatniki dla kancelarii, kupców i innych użytkowników, a także obrazki, „kopersztychy” i inna galanteria papiernicza. Jaki papier był w codziennym użytku, można wnioskować na podstawie zawartości kramów lwowskich². Poważnymi konsumentami papieru byli introligatorzy, którzy przy okazji handlowali papierem oraz wyrobami z niego, np. notatnikami. Niekiedy był to papier turecki stosowany do oprawy książek³. Inny papier był używany do oprawy książek na wyklejki oraz karty ochronne. Najprostsze oprawy niewielkich druczków były papierowe. Pod

¹ „Regestr towaru śląskiego [z 1693 roku]. Naprzód za papier turecki, za pargamin [...]” (CPAHUL, f. 52, op. 2, spr. 498, s. 357; Badecki, 1935–1936, nr 498). Numery dzisiejszych jednostek archiwalnych są takie same jak w Katalogu Badeckiego.

² Por. np. CPAHUL, f. 52, op. 2, spr. 367 (= Badecki, 1935–1936, nr 367), s. 140 („3 ryzy papieru — 36/-; - - - 7 liber papieru — 8/12; - - - 31 liber papieru farbowanego — 28/20. 8 liber szarego papieru — 16/-. 5 liber w kwiatki papieru 10/-. 4 libry papieru złotego — 10/-” — z inwentarza towarów Antoniego Michaela, kupca z roku 1770. Z inwentarza Jana Meyxnera z lat siedemdziesiątych XVIII wieku, który sprzedawał również książki, warto wynotować kilka pozycji: „Ryza papieru kanzley — fl. 14/-. 10½ libry ditto pro Patria — fl. 10 gr 15. 11 Liber małego poczt[owego] a g[r] 22½ — fl. 12 g[r] 22½. 8 Liber większego pod Lilią a g[r] 24 — fl. 6 g[r] 12. 17 d[itt]o Wielkiego Konzept[owego] — 8 g[r] 15. 18 d[itt]o ordyn[arnego] a g[r] 12 — 7 g[r] 6 (CPAHUL, f. 52, op. 2, spr. 368, s. 659; Badecki, 1935–1936, nr 368).

³ „[...] półtorasta kalendarzy oprawnych w turecki, czerwony i żółty papier [...]”. „Item kalendarzy 50 w turecki papier oprawnych z kartkami na drukowym pięknym papierze” (CPAHUL, f. 52, op. 2, spr. 503, s. 245; Badecki, 1935–1936, nr 503). Papier ten był powszechnie stosowany do opraw drobnych druków. Por. zapis z terenu Krakowa: „pro 369 libris papyri Turciae pro compactione Informationum typo expressorum pro comitiis Proszoviensibus et Oswiecimensibus 5 zł 20” (Dobrzyńiecka, 1975, s. 163, przypis 46).

koniec XVII wieku papier turecki sprowadzono ze Śląska. W XVIII wieku również korzystano ze śląskiego papieru różnych gatunków.

W mieście sprzedawano papier holenderski, m.in. holenderski biały, i to zarówno w pierwszej, jak i w drugiej połowie XVIII wieku. Należy sądzić, iż był to papier dobrego gatunku, który z powodzeniem mógł konkurować z miejscowymi wyrobami.

Papier w XVIII wieku był drogi i to od jego ceny w dużym stopniu zależała cena książek. W drugiej połowie XVIII wieku ryza papieru bliżej nieoznaczonego kosztowała aż 12–13 złp⁴. Inne gatunki papieru (pocztowy, farbowany, srebrny, złoty) były jeszcze droższe. Dużo taniej kosztował papier bibulasty stosowany do różnych celów gospodarczych. Cena ćwierci beli tego gatunku wynosiła w 1776 roku 22 i pół grosza (CPAHUL, f. 52, op. 2, spr. 368, s. 349; Badecki, 1935–1936, nr 368). Warto dla porównania zwrócić uwagę na ceny innych towarów w tym czasie. Dla przykładu: w roku 1771 krowa kosztowała 16–36 złp, para wołów 96–112 złp, koń 16–36 złp (CPAHUL, f. 52, op. 2, spr. 367, s. 246, 247; Badecki, 1935–1936, nr 367).

Oprócz papieru zagranicznego korzystano też z wyrobów papierni krajowych, i to nie tylko z tych najbliższych. W 1725 roku klasztor oo. dominikanów we Lwowie zapłacił 10 złp za ryzę papieru drukarskiego papiernikowi z drukarni w Zaszkanie-Zawadowie (Budka, Ściebora, 1988, s. 10 nn). Wcześniej, w XVII wieku, z papierni zaszkowskiej sprowadzały papier typografii Lwowa, między innymi jezuicka i Michała Śloski.

Z materiałów archiwalnych dowiadujemy się o rodzajach papieru stosowanego w drukarstwie: klejonym oraz wodnym (CPAHUL, f. 52, op. 2, spr. 366, s. 753; Badecki, 1935–1936, nr 366). Przy niektórych drukarniach istniały warsztaty introligatorskie — obok działających samodzielnie zakładów rzemieślniczych. Starano się uporządkować sprawy organizacyjne tego zawodu, zwłaszcza po powołaniu w roku 1740 we Lwowie cechu i zatwierdzeniu jego statutu przez Radę Miasta. Król August III potwierdził powstanie organizacji cechowej lwowskich introligatorów w Grodnie w 1744 roku (Tyszkowski, 1978, s. 37–51)⁵.

Produkcję drukarską XVIII wieku we Lwowie rejestruje katalog druków wydanych na Ukrainie Jakyma Zapaski i Jarosława Isajewycza (1984)⁶. Na jego

⁴ „2 ryzy papieru a 13 — 26/-. 1½ ryz pocztowego a 15 — 22/15. 8 liber ditt. holenderski [!] a 1½ — 12/-. 16 liber srebrnego papieru a 3 — 48/-” — z inwentarza towarów Jana Duczman, ławnika lwowskiego z 1767 roku (CPAHUL, f. 52, op. 2, spr. 366, s. 805, 806; Badecki, 1935–1936, nr 366).

⁵ Oryginalny statut na pergaminie potwierdzony przez króla został we Lwowie i znajduje się w CPAHUL — por. Kupchyns'kyj, Ruzhyts'kyj, 1972, nr 1054; E. Różycki, *Introligatorzy lwowscy XVIII w. Wybrane zagadnienia* (artykuł przygotowany do druku).

⁶ Należy zauważyć, że mylące jest podanie przez autorów w wykazie drukarni skrajnych dat funkcjonowania drukarni Bractwa Świętej Trójcy (1713–1786).

podstawie można odtworzyć dynamikę druku książek. Jednak, jak można wnioskować z archiwaliów rejestrujących zawartość magazynów drukarzy i księgarzy lwowskich, nie jest to pełny spis. Większa ilość jednego tytułu w magazynie drukarni świadczyła z niemal pewnym prawdopodobieństwem, że książka została w niej wytłoczona. Zdarzały się jednak wyjątki, jak wymiany między drukarniami niekiedy dość pokaźnych ilości książek celem dalszej sprzedaży. Na marginesie można dodać, że w inwentarzach dawnych bibliotek, zwłaszcza instytucjonalnych, można spotkać zapisy informujące o kilkudziesięciu egzemplarzach jednego tytułu, co może świadczyć, że właściciel księgozbioru był nakładcą druku.

DZIAŁALNOŚĆ DRUKARNI BRACCTWA ŚWIĘTEJ TRÓJCY

Przy katedrze lwowskiej obrządku łacińskiego istniało kilka bractw. Jednym z nich było Bractwo Świętej Trójcy (dalej: Bractwo). W sumie na terenie Lwowa istniało 13 bractw, a najstarsze z nich *Confraternitas Literatorum* zostało utworzone jeszcze w średniowieczu (1387). Józef Krętosz (1986, s. 275) podaje, iż Bractwo Świętej Trójcy istniało przy katedrze w latach 1600–1731, chociaż jego dzieje nie zostały do końca zbadane.

W innych miejscowościach archidiecezji lwowskiej (Mikołajów, Rohatyn, Bóbrka, Żółkiew, Zubrza, Stare Sioło, Rodatycze, Chodorów, Konkolniki, Uście, Żółtańce) bractwa Świętej Trójcy powstawały głównie w XVIII wieku. W tej ostatniej miejscowości zaistniało najpóźniej, bo w 1769 roku. W sumie bractwa te funkcjonowały przy 12 kościołach (Krętosz, 1986, s. 282, 284).

Bractwa były stowarzyszeniami ludzi świeckich, których celem było pielęgnowanie i pogłębianie ducha religijnego członków, jak również działalność charytatywna oraz apostołska. Po latach wzlotów i upadków, w okresie po soborze trydenckim działalność ich ożywiła się. W mieście nad Pełtwią — jak sądzi współczesny badacz — bractwa miały „zdecydowany wpływ na kształtowanie się polskiego środowiska religijno-społeczno-kulturowego Lwowa, w którym stykało się kilka kultur” (Krętosz, 1986, s. 275). Zasadniczą rolę w tym procesie, oprócz słowa mówionego, odegrało słowo drukowane — książka, druk, biblioteka spełniały ważną przeznaczoną im misję. Życie religijne, którego najważniejszymi momentami były nabożeństwa, wspólne komunie itp., nie ograniczało się do tych obowiązków. Członkowie bractw brali udział w pogrzebach współbraci oraz wspólnych modlitwach. Bractwa znajdowały się pod opieką miejscowych proboszczów. Prowadziły swą działalność drukarsko-wydawniczą m.in. dzięki uposażeniom, na które składały się zapisy mieszczan i szlachty⁷.

⁷ Kanonik Franciszek Długosz w swoim testamencie zaświadczył, że Anna Krosnowska przekazała na potrzeby drukarni Bractwa tysiąc złotych z czterech tysięcy, które dała „pro fundatione capellani” (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 71r).

Nie ulega wątpliwości, iż światli kanonicy, jak np. we Lwowie, którzy sami posiadali księgozbiory, zawierające druki o treści religijnej i świeckiej, zdawali sobie sprawę ze znaczenia książek. Z ich grona rekrutowali się opiekunowie Bractwa, którego geneza sięga przełomu XVI i XVII wieku⁸. W tym środowisku należy szukać inicjatorów spraw wydawniczych.

Materiały archiwalne znajdujące się w CPAHUL (fond 197 — Rzymskokatolicka kapituła metropolitalna we Lwowie) pozwalają rozwikłać niejasną dotąd sprawę początków działalności drukarni Bractwa⁹. Również nie do końca znamy jej produkcję wydawniczą. Źródła często milczą o dość skomplikowanych sprawach wydawniczo-drukarskich w dawnych wiekach, dlatego czasami jesteśmy skazani na domysły. W świetle nowych materiałów nasza wiedza o tych sprawach staje się bardziej klarowna.

Dotychczas powszechnie przyjmowano, iż początek działalności oficyny przypadł na rok 1713 (Kawecka-Gryczowa, Korotajowa, Krajewski, 1960, s. 71–73; por. Zapasko, Isayevych, 1984, ch. 2, s. 27). Powstanie jej łączono z rozwojem miejscowej szkoły, filii Akademii Krakowskiej. Jednak autorzy *Drukarzy dawnej Polski* (Kawecka-Gryczowa, Korotajowa, Krajewski, 1960, s. 71) skłonni byli przesunąć datę powstania drukarni na rok 1707, w tym roku bowiem ukazał się druk z adresem wydawniczym: „W drukarni T.P.B. kościoła m. Lwowskiego”¹⁰. Zaznaczono przy tym, iż Rudolf Kotuła przypisał tej drukarni anonimowy druk z 1702 roku, najwidoczniej na podstawie zasobu typograficznego identycznego z inną tłocznia.

Jak wynika z dokumentów znajdujących się w archiwum kapituły lwowskiej, drukarnia Bractwa powstała na bazie typografii Wojciecha Mielczewskiego, introligatora tłoczącego wcześniej polskie, czeskie i ruskie druki (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 83r nn.)¹¹. Oficyna pod koniec XVII i na początku XVIII wieku już nie była jego własnością, ponieważ mistrz był zadłużony w kapitule i warsztat został przez nią przejęty. Małżonkowie Wojciech i Jadwiga Mielczewscy kilkanaście lat wcześniej pożyczili u kapituły kwotę 2000 złp z 7% czynszem od 100 złp i zabezpieczyli ją na swoich częściach kamienicy. Świadczy o tym odpowiedni zapis przed urzędem miejskim Lwowa. W 1686 roku ze strony kapituły została udzielona kolejna pożyczka, tym razem na sumę 500 złp, która została zabezpieczona (z czynszem rocznym 8%) na tejże kamienicy i typografii.

⁸ Autorzy podają różne daty: rok 1600 i 1606 (por. Krętosz, 1986, s. 275, 282, 284).

⁹ Por. CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 83r n. („Descriptio Typographiae Confraternitatis SSmae Trinitatis necnon Jurium et Documentorum eidem inservientium”); *ibidem*, k. 93v nn. (Opisanie Drukarni); *ibidem*, f. 9, op. 1, spr. 548 (Inducta relationum castrensiu Leopoliensium), s. 371–378.

¹⁰ Skróć T.P.B. można odczytywać jako „Trójcy Przenajświętszej Bractwa”.

¹¹ O działalności drukarskiej W. Mielczewskiego zob. Różycki, 1988, s. 57–73; Różycki, 1986, s. 141–142. W wydawnictwie *Drukarze dawnej Polski* biogram i działalność tego typografa zostały pominięte.

Ponieważ Mielczewscy nie spłacali przez kilka lat procentów od sumy głównej, Wojciech Samborski, „actu presbyter” działający w imieniu kapituły, zgłosił pretenzje i sprawa oparła się o sąd. Rozprawa rozpoczęła się w 1696 roku¹² przed sądem miejskim. Kapituła weszła w posiadanie drukarni i przez kilka lat sprawowała nad nią pieczę (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 83r). Druki, które mogły się ukazać w tych latach, należy chyba przypisać kapitule, jako będącej właścicielką warsztatu. 21 maja 1704 roku typografia została przekazana w administrację Ignacemu Andrzejowi Hebanowskiemu, obywatelowi krakowskiemu i bibliopoli królewskiemu (Pachoński, 1972, s. 312). W następnym roku Franciszek Długosz¹³, doktor teologii, kupił tłocznię razem z należącym do niej wyposażeniem za 95 talerów bitych („Imperialium”) i przeznaczył dla Bractwa, o czym świadczy pokwitowanie z datą 7 lipca 1705 roku¹⁴. Potwierdzili ten akt Jan Tomasz Józefowicz oraz prokurator Józef Głęboccki. Także kanonicy lwowscy zeznawali przed sądem wójtowskim, po czym wprowadzili Franciszka Długosza w posiadanie typografii. Zatem początek działalności drukarni Bractwa Świętej Trójcy definitywnie należy łączyć z tym faktem. Pierwszym prefektem typografii został Franciszek Długosz, który polepszył stan wyposażenia typograficznego, sprowadzając różnorodne matryce do odlewania liter. Znamy nazwiska kilku prefektów¹⁵. Byli nimi:

1. Franciszek Długosz (1707–1718),
2. Stefan Rybotycki,
3. Jan Kanty Nowakowski (zm. w listopadzie 1755),
4. Wojciech (Adalbert) Ignacy Szylarski (18 kwietnia 1766¹⁶–1775?),
5. Andrzej Filipecki, kanonik¹⁷ (1780).

Nie wiemy natomiast, kto był typografem. Znane są nazwiska współpracowników („famuli”) typografii. Byli to: Stefan Bartmiński, Kajetan Zawadzki i Błażej Martwiński (zob. Biblioteka Narodowa w Warszawie, rps IV 5510, k. 11).

W testamencie z dnia 28 lutego 1718 roku („die Lunae 28 Mensis Februarii”) nabywca zobowiązał swoich następców, kanoników lwowskich oraz opiekunów Bractwa do dotrzymania następujących obowiązków:

¹² „Feria quarta ante festum SS. Simonis et Iudae Apostolorum proxima”.

¹³ Franciszek Długosz, nadliczbowy kanonik z fundacji Krosnowskich (z 1694 roku), następnie z fundacji Jana Skarbka (1707). Por. Zachariasiewicz, 1839, s. 82.

¹⁴ „F[e]r[i]a 3-tia intra octavas festi Visitationis Beatissimae Mariae Virginis”.

¹⁵ *Drukarze dawnej polski* (z. 6, s. 71) podają, iż w latach trzydziestych Wawrzyniec Perowicz „tytułował się prefektem drukarni”.

¹⁶ Po śmierci Nowakowskiego drukarnią administrował Wojciech Łada. W tym dniu W. Łada przekazał Szylarskiemu typografię wraz z urządzeniem, co zostało stwierdzone w osobnym rejestrze (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 89v).

¹⁷ Mianowany po śmierci Szylarskiego (jeszcze w roku 1780 był prefektem), zob. CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 9.

a) żeby należące do typografii matryce były utrzymywane w należyтым porządku i konserwowane;

b) prefektem drukarni winien być każdorazowy proboszcz Bractwa; jeżeli będzie mieszkał poza Lwowem, ma być przez Bractwo wybrany administrator, który co 3 lata ma obowiązek składania sprawozdania z rachunków, wydatków i dochodów przed wybranymi i delegowanymi do załatwienia tej sprawy kanonikami i prałatami;

c) dochody od typografii mają być podzielone w następujący sposób: jedna część powinna być przeznaczona dla pracowników i służby typografii; reszta ma być podzielona na dwie części, z których jedna będzie przeznaczona na papier oraz konserwację typografii, a druga jako zapłata administratorowi typografii oraz dla ubogich;

d) jeżeli nie będzie potrzeby konserwacji drukarni, przeznaczona na ten cel suma ma być obrócona na niezbędne wydatki Bractwa oraz na troskę o dusze dobroczyńców;

e) książki winny mieć koronę Najświętszej Trójcy oraz mają być przydzielane do tych kościołów, w których powstaną bractwa Świętej Trójcy, i rozdzielane między biednych;

f) dla oo. reformatów będą bezpłatnie drukowane konkluzje z zakresu filozofii oraz teologii i traktowane jako jałmużna.

W 1707 roku Długosz wszedł w posiadanie części browarnej („sortem braxatorii”) kamienicy Karczowskiej¹⁸ (zwanej współcześnie Lanckorońską) i przypuszczalnie w niej ulokował warsztat¹⁹. Budynek znajdował się między kamienicami mansjonarzy lwowskiego kościoła katedralnego a domem zwanym „Obora lanionum” (rzeźników). Ten rok można uważać za początek działalności drukarskiej Bractwa, ściślej — w tym roku zostały wytłoczone pierwsze znane dziś druki. Oprócz tego mamy niezbity prawny dowód w postaci wpisu świadczącego o posiadaniu przez Bractwo w tym czasie tłoczni. Jako pierwsze spośród znanych dziś wytłoczone zostały dwa kilkuarkuszowe panegiryki autorstwa Wojciecha Stanisława Golejowicza (por. Zapasko, Isayevych, 1984, nr 833, 834). Większy druk autorstwa Józefa Antoniego Kaczorkiewicza ukazał się w następnym roku (Zapasko, Isayevych, 1984, nr 844).

Należy podkreślić zaangażowanie i oddanie sprawie wydawniczej kanonika Długosza. W dodatku do testamentu z dnia 28 lutego 1718 roku stwierdził, że swoją nieruchomości, którą posiadał w mieście, oraz pieniądze zabezpieczone na kamienicy Lanckorońskiej zapisuje na rzecz typografii (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 88v). Podobnie uczynił w 1733 roku Józef Stępkowski, syn nieżyjącego

¹⁸ W latach sześćdziesiątych XVIII wieku kamienica należała do Mikołaja Stropa.

¹⁹ W 1783 roku drukarnia znajdowała się w kamienicy za jatkami (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 12).

w tym czasie Jana, który zapisał drukarni kamienicę Karczowską (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 88v).

Dnia 3 lutego 1726 roku August II nadał Bractwu przywilej na drukowanie książek łacińskich oraz ruskich, starej i nowej edycji. Dokument królewski dotyczył również rozpowszechniania ich zarówno we Lwowie, jak i w innych miejscowościach. Podobnie jak na mocy przywilejów nadanych innym oficynom, między innymi w Krakowie, Gdańsku i Wilnie, drukarnia bracka została zwolniona od miejskich oraz innych ciężarów. Przywilej został ingrossowany do akt grodzkich lwowskich w 1734 roku „in crastino festi S[ancto]rum Omnium” razem z przywilejem Wojciecha Mielczewskiego (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 56v)²⁰. Przywilej nadany Bractwu właściwie powtarzał słowa z dokumentu wystawionego przez kancelarię królewską dla Mielczewskiego — być może dlatego zostały powtórzone słowa o tłoczeniu obok książek łacińskich także druków ruskich. Nic bowiem nie wiadomo o zamiarach Bractwa drukowania książek cyrylicą. Monopol staupigii nie został i tym razem złamany, a książki w języku ruskim, pochodzące z tłoczni Bractwa, nie ukazały się drukiem.

Aktywność drukarni Bractwa trwała do 1786 roku i wytłoczyła wydania głównie o tematyce religijnej (od jednoarkuszowych do dość obszernych druków). Były to przede wszystkim ewangelie, kazania, modlitwy, żywoty świętych i błogosławionych, medytacje i inne druki dewocyjne. Drukowano na potrzeby Kościoła, w szczególności miejscowych i pozamiejscowych diecezji, klasztorów, szkół (kolegia, gimnazjum), bractw istniejących przy kościołach, a także wiernych. Wydawano własnym sumptem i na zamówienie. Nakładcami, oprócz Bractwa, byli zamawiający, a wśród nich osoby i podmioty związane z Kościołem (diecezje, zakony, bractwa), osoby świeckie, m.in. bibliopole. O tym, że Bractwo wydawało własnym kosztem, świadczą słowa „proprio sumptu” (zob. Aneks II). Pod koniec lat pięćdziesiątych nieznany bliżej księgarz Riger (Rygier?) własnym nakładem wydał *Missae propriae* (Zapasko, Isayevych, 1984, nr 2113). Nakładcą kalendarzy Niewieskiego na rok 1723 był bibliopola i introligator Jakub Stroński działający w pierwszej połowie XVIII wieku. Z druków świeckich drukowano panegyryki, elementarze do nauki języka polskiego, wiersze polskie, kalendarze, programy sztuk dla teatrów szkolnych, literaturę lekką itp. Dotychczas w sumie, jak to podaje opracowana przez Jakyma Zapaskę i Jarosława Isajewycza bibliografia druków wydanych na Ukrainie, w typografii Bractwa ukazało się ponad 300 druków. Nie jest to cała znana produkcja tłoczni. Dlatego cenne dla jej historii są zachowane

²⁰ Por. przywilej na pergaminie króla Jana III nadany W. Mielczewskiemu, znajdujący się w CPAHUL, f. 131, spr. 792 (druk. w: Kupchyns'kyy, Ruzhyts'kyy, 1972, nr 990). Obecnie wiadomo, z jakiej przyczyny został dokonany wpis do akt grodzkich (zob. Różycki, 1986, s. 63, przypis 35).

w lwowskich aktach archiwalnych wykazy książek znajdujących się w jej magazynach (Aneksy I–IV). Wśród nich są nieznanymi bibliografom tytuły i wydania²¹.

Wydaje się, że nie należy wszystkich druków podanych w tych wykazach przypisywać tłoczni Bractwa, chociaż taka możliwość jest wysoce prawdopodobna. Ze względu na to, że istniał zwyczaj wymiany książek między wydawnictwami (typografiami) celem sprzedaży, część książek mogła być wytłoczona w innej drukarni. Warto zwrócić uwagę, że przy niektórych tytułach spisu książek figuruje słowo „przykładki” (Aneks II, poz. 3, 9, 10, 13, 14 i in.). Są to dodruki, być może do dyspozycji Bractwa.

Po śmierci Długosza według rejestru (Aneks I) w magazynie drukarni znajdowało się 2660 wytłoczonych egzemplarzy książek łacińskich, które liczyły w sumie 677 arkuszy, i 6935 książek polskich (w sumie 815 ark.). Według innego spisu (Aneks IV), składającego się z 7 tytułów, które ukazały się drukiem po śmierci Szylarskiego kosztem drukarni Bractwa, było 2800 egzemplarzy książek (w sumie 63 ark.).

BIBLIOTEKA BRACTWA ŚWIĘTEJ TRÓJCY

Franciszek Długosz zapisał testamentem Bibliotece Bractwa Świętej Trójcy sporo książek, które nabył własnym kosztem²², przy czym zobowiązał egzekutorów testamentu, by sporządzili ich wykaz, a kopię wnieśli do akt konsystorskich. Spis książek wykazał 101 pozycji w 101 woluminach oraz 8 pozycji, które — jak się wydaje — trafiły później do biblioteki. Wśród nich znalazły się kazania ks. Jerzego Dębskiego (*Trojaki pokłon*), które ukazały się w druku po śmierci ofiarodawcy. Jedna pozycja została podarowana do biblioteki Bractwa przez nieznanego bliżej Nowakowskiego, być może krewnego późniejszego prefekta J.K. Nowakowskiego²³. Była to głównie literatura religijna, przeważnie autorów jezuickich, z zakresu biblistyki (wraz z komentarzami do poszczególnych ksiąg Starego i Nowego Testamentu), teologii praktycznej, sporo dzieł z zakresu teologii moralnej oraz homiletyki, jak również dotyczące historii Kościoła (*Roczne dzieje kościelne* Piotra Skargi oraz dzieło Jana Kwiatkiewicza). Wśród druków teologicznych

²¹ Por. Aneks IV: „Skarb duszy pobożney”, „Sextenna do świętego Aloyzego”, „Przygotowanie do śmierci xieżda Krasseta”. Jest to wcześniejsze wydanie J. Krasseta w tłumaczeniu Wojciecha Tylkowskiego (Jean Crasset S.J., *Préparation à la mort*). Późniejsza edycja ukazała się w tej tłoczni w 1776 roku. Zob. Biblioteka Jagiellońska, Dział Starych Druków.

²² „Multos libros proprio sumptu comparavit” (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 53r). Por. „Registr ksiąg legowanych... spisanych Anno Domini 1756” (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 249r–252v). W rejestrze figuruje 91 pozycji dzieł oprawionych w skórę i pergamin.

²³ „Discursus praedicabiles in Dominicis et festa Auctore Augustino Paoletti donatus ab illustri Nowakowski” (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 53v).

figurują pisma świętych: Cypriana i Tomasza z Akwinu, a także późniejszych autorów, między innymi Georges'a Gobata, Jakuba Plateliusa, Hieronima Drexela (*Opera omnia*), dzieła Tomasza Stapletona, Marcina Bonaciny i in.

Sporo pozycji dotyczy prawa kanonicznego, m.in. *Decretales* Grzegorza IX, Dekret Gracjana oraz pisma Mikołaja de Tudeschisa (Abbasa Panormitanusa), Prospera Fagnaniego, Augustyna Barbosy i in. Uzupełniają ten dział *Acta conventus Thoruniensis* oraz bullaria. Zostało zarejestrowanych niemało pism z zakresu prawa rzymskiego, cywilnego, kryminalnego oraz miejskiego (m.in. dzieła Justyniana i jego komentatorów: Mateusza Wesenbeca, Jana Schneidewina, jak również dzieła wszystkie Juliusza Clarusa, *Speculum Saxonum*, a z polskich *Statut koronny* Januszowskiego). Wśród książek o innej tematyce można zauważyć kilka pozycji z zakresu historii (Arnolda Myliusa *Principum et Regum Poloniae imagines*, *Kronika* Miechowity, Jana Dymitra Solikowskiego *Commentarius brevis rerum Polonicarum...*), jak również słowniki języka łacińskiego.

Z polskich autorów kościelnych — oprócz wzmiankowanych — znalazły się pisma przede wszystkim jezuitów: Jana Poszakowskiego, Pawła Kaczyńskiego, Jerzego Dębskiego, a także Szymona Stanisława Makowskiego. Nie brakowało autorów przedstawicieli innych zakonów: Antoniego Węgrzynowicza, reformaty, Chryzostoma Gołębiowskiego, augustianina i in. Wśród polskich autorów również figuruje nazwisko Jana Fryderyka Sapiehy, kasztelana trockiego, autora dziełka *Monumenta antiquitatum Marianaru[m] de Imagine Codnensi*, które znalazło się w bibliotece Bractwa.

W wykazie książek także zostały wymienione archiwalia należące do Bractwa: „Acta Confraternitatis S[ancti]s[si]mae Trinitatis”, „Album Confraternitatis S[ancti]s[si]mae Trinitatis”, „Reiestra perceptarum et Expensarum Confraternitatis S[ancti]s[si]mae Trinitatis” oraz „Libri pro decantanda missa votiva S[ancti]s[si]mae Trinitatis et anniversarii pro defunctis Fratribus et Sororibus Confraternitatis”. Oprócz tego została zanotowana, a następnie skreślona następująca pozycja: „Komedye y Traiedye w Domu xiążąt Radziwiłów na widok dane” (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 54r, 181v). Warto dodać, iż w brackiej kaplicy przy ołtarzu Trójcy Przenajświętszej znajdował się „Mszał w axamit karmazynowy oprawny z blachami srebrnemi dwoma na srodku, z naroznikami y klamrami srebrnemi”. Mszał ten został przekazany po śmierci prefekta Jana Kantego Nowakowskiego jego następcy, Szylarskiemu (CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 235).

Nie ulega wątpliwości, iż największym darem książkowym dla Biblioteki Bractwa Świętej Trójcy był zapis Długosza, co podkreśla odpowiedni dokument. Kanonik lwowski i tym razem wykazał inicjatywę kulturalną, podobną do tej, jaką była jego działalność związana z założeniem drukarni.

ZAKOŃCZENIE

Reasumując, należy stwierdzić, że zasłużony dla kultury religijnej Lwowa kanonik Franciszek Długosz zorganizował wydawnictwo książek religijnych i świeckich oraz położył podwaliny pod Bibliotekę Bractwa Świętej Trójcy. W świetle archiwaliów za początek działalności typografii Bractwa należy uważać rok 1707. Wykazy tytułów książek, wytłoczonych w tej typografii, które są podane w Aneksach, świadczą o ich objętości, wysokości nakładów, autorstwie, przybliżonym czasie wydania (*ante quem*) oraz innych danych związanych z drukiem książek.

ANEKS I²⁴

Regestr Pisma y rzeczy w Drukarni Bractwa Swietey Trojcy znaiduiących się dnia 18 listopada Roku 1755 po smierci WJMCI x. Jana Kantego Nowakowskiego... spisany Dnia zaś 18 kwietnia Roku 1756 WJMCI xiędzu Woyciechowi Szylarskiemu, kanonikowi... oddany

REGESTR XIAŻEK

[Lp.]	[tytuł]	exemplarze
[1]	Centum Quaestiones ex Universa Theologia in duas Partes divisae, quarum prima est integra in suis exemplaribus Altera penitus defectuosa	430
[2]	Kazania na piątki Marcowe in quarto	38
[3]	Historia święta in quarto	70
[4]	Jałmużna in octavo	120
[5]	Peregrinatio Wolscii in quarto	140
[6]	Pałac Krolowy Nieba in Octavo	64
[7]	Krotkie zebranie życia B. Jozefa Kalassancyusza in Oct[avo]	300
[8]	Xiązeczka o Świętym Antonim in Octavo	180
[9]	Węzły in quarto	30
[10]	Tarcza duchowna in Octavo	21
[11]	Septenna do Nayswiętszey Panny Bolesney	32
[12]	Elegia de BV Maria Dolorosa	50
[13]	Directorium vitae Christianae	44

²⁴ Teksty aneksów są podawane bez zmian. Uzupełnienia pochodzące od autora podane są w nawiasach kwadratowych.

[Lp.]	[tytuł]	exemplarze
[14]	Epitome Vitae Christi Domini na arkuszu	100
[15]	Defensa Diecezji Kijowskiej	56
[16]	Komedy xiążek in folio	5
[17]	Litaniae o Familii Jezusowej	200
[18]	Punkt honoru	80
[19]	Rozmowy	62
[20]	Wykład Mszy Ruskiej	56
[21]	Reflexya na Psalm piecdziesiąty	80
[22]	Zal bez miary	30
[23]	Rok Niebieski	150
[24]	Addytamenta do Mszałów	140
[25]	Brząk nieczystego Prozniaka	30
[26]	Kazania podczas Koronacyi Nay. Panny Maryi u Domin[ikanów]	30
[27]	Officia propria sa[n]ctor[um] in quarto	25
[28]	Officia propria sanctorum in octavo	16
[29]	Dwor krolowy Nieba	20
[30]	Dwor Pana y Nieba	300
[31]	Tres Centuriae casuum selectorum	350
[32]	Kazań rożnych w panegirykach	40
[33]	Klątwy wielkoczwartkowej liber	9

Źródło: CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 90v–91r.

ANEKS II

Regestr xiążek Ab Anno 1756 inchoative ad Annum 1766 inclusive za Possessyi IMCi xiędza Szyllarskiego kanonika drukowanych

[Lp.]	[tytuł]	[egz.]
1.	Praxis Episcopalis inchoando a Litera C. tertii Alphabeti	350
2.	Bullarium Smi Dni Ntri Benedicti XIV	450
3.	Compendium Antilogiarum. Przykładki	150
4.	Wyprawa na tamten swiat, cała proprio sumptu	500
5.	Krotkie zebranie, także proprio sumptu	400
6.	Bieg całego Roku, proprio sumptu	1000

[Lp.]	[tytuł]	[egz.]
7.	Koronka S. Trojcy na iednym arkuszu in 12 ^{mo}	500
8.	Prawo swiete o Poscie także	1000
9.	Novogrodecum Ducum Novogrodensium. Przykładki.	25
10.	Icologii Duchowney OO. Reformatorow. Przykładki.	50
11.	Elementarze Łacińskie, proprio sumptu	500
12.	Elementarze Białogłowskie, także	500
13.	Pars tertia Processus contra talmudistarum. Przykładki	50
14.	Zegarek czyscowy. Przykładki.	200
15.	Medytacyi na każdy dzień całego roku x. Pikulskiego	200
16.	Evangelii na arkuszu drukowanych Liber	20
17.	Kazania x. Gołembiewskiego Augustyanina. Przykładki	25
18.	Swiactwo o Cudach N. Panny Maryi Łopatynskiey. Przykładki	50
19.	Compendium ferculorum albo Kuchmistrz, proprio sumptu	500
20.	Gloria s. Clementis. Przykładki.	6
21.	Zycie WW sług Boskich. Przykładki	12
22.	Zegarek czyscowy. Przykładki	200
23.	Cwiczenie duchowne. Przykładki.	500
24.	Zbior Nabożeństwa. Przykładki.	25
25.	O początku iezyka Polskiego. Przykładki.	300*

*Dalej opuszczono tekst dotyczący wydatków i dochodów tłoczni, podatków, wyposażenia i in.

Źródło: CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 90v–91r.

ANEKS III

Reieistr książek w Drukarni po śmierci JMCi Xdza Szylarskiego znayduiący^a

LIBRI LATINI

[Lp.]	[tytuł]	[ark.]	[egz.]
1.	Meditationum pro clero pars autumnalis	30	300
2.	Meditationum pro clero pars hyemalis	30	400
3.	Meditationum pro clero pars vernalis	30	400
4.	Bullarium Benedicti XIV pro Regno Poloniae	44	25
5.	Praxis Episcopalis Pauli Piasecii	68	60

[Lp.]	[tytuł]	[ark.]	[egz.]
6.	Tres centuriae selectorum conscientiae casuum auctore Adamo Bur-chaber S. J.	40	80
7.	Rituale caeremoniarum	72	700
8.	Officia SSrum propria in 4 ^{to}	29	182
9.	Officia SSrum propria in 8 ^{vo}	18	18
10.	Officia SSrum propria pro ordine sancti Dominici	4	16
11.	Missae propriae SSrum	25	50
12.	Directorium vitae Christianae iuxta Thomam Kempensem	2	28
13.	Podchorecensia sive fragmenta varia	48	15
14.	Epitome vitae Jesu Christi versu concinnatum	1	28
15.	Centum quaestiones ex universa Theologia in Academia Pragensi	48	114
16.	Syllabus Marianus auctore Antonio Węgrzynowicz Refor.	80	42
17.	Compendium antiologiarum [!] Sacrae Scripturae	29	45
18.	Peregrinatio Jerosolimitana Thomae Wolski	48	37
19.	Clypeus Turris Davidicae seu centu[m] raonis urbis Leopoliensis pro immaculata Conceptione Beatissimae	2	100
20.	Novogrodecum Ducum Novogrodensium	29	20 ^c

LIBRI POLONICI

[Lp.]	[tytuł]	[ark.]	[egz.]
1.	Początki ięzyka polskiego sp. Walentego Szylarskiego	9	300
2.	Rok Bogomyślny x. Remigiego Kukulskiego Bernardyna	120	80
3.	Officium codzienne	19	100
4.	Krótkie zebranie żywota Bł. Jana Marynoniusza Theatyna	10	100
5.	Krotkie zebranie żywota Bł. Jozefa Kalasantjusza Piiara	3	300
6.	Matka ukochana Marya w Kochawinie	5	24
7.	Chwała Maryi. Kazania xiędza successa [!] Ziembickiego Francisz[ka]	20	24
8.	Nabożne przystępowanie do spowiedzi y kommunii	9	30
9.	Węzły z dozoru według poloru, wiersze Polskie	9	120
10.	Kazanie na Beatyfikacyey Bł. Jozefa Kalesancyusza [!] WMX Ciesz-kowskiego	4	24
11.	Cwiczenie codzienne nabożeństwa	14	47
12.	Rachunek sumienia	2	50
13.	Krótkie zebranie różnego nabożeństwa Xzny Konst. Lubomier[skiey]	48	150
14.	Historya swieta, wiersz o męce Pańskiej	12	80

[Lp.]	[tytuł]	[ark.]	[egz.]
15.	Sposob uczenia się y uczenia nauk Karola Rolina	4	200
16.	Pamiętka wizyty kościoła Nyzynskiego (?) albo opisanie wierszem obrazu Nayswiętszey Panny	48	44
17.	Bieg roku	16	200
18.	Rok niebieski czyli kalendarz wierszem Polskim	12	100
19.	Cudotworca ^b Patron Antoni święty	—*	200
20.	Męka Pana Jezusa czyli modlitwy na każdy dzień Postu JW Jana Jabłonowskiego woiew. Rusk.	34	15
21.	Wykład Mszy świętego Chrysostoma	4	200
22.	Stare błędy światowej Mądrości przeciwko powściągliwości Panien-skiej, wdowicy y kapłanskiej x. Flory. Jaroszewicza Refor.	30	28
23.	Klątew wielkoczwartkowa	1	1400
24.	Mowa kaznodziejska na pogrze[bie] Jozefa Potockiego Hetmana X. Trynitarza	4	18
25.	Punkt honoru wierszem opisane	3	90
26.	Zycie Panskie JW Tarła. Kazanie na pogrze[bie] JW Jezierskiego [...]**	4	18
27.	Septenna do Naysw. Mary[i] Niep[okalanie] Pocz[ętey] u Ormian	2	50
28.	Konkurencyja grzesznika do Familii Jezusa	1	7
29.	Droga do doskonałości J.W. Sierakowskiego arc. Lwo[wskiego]	10	300
30.	Krotka nauka o powietrzu	10	500
31.	Rozmyślanie Męki Chrystusowej przy Mszy Świętey	—	300
32.	Wyprawa duszy na tamten świat	13	100
33.	Zywot sw. Wincentego a Paulo	13	7
34.	Nabożeństwo do świętego Iwona	5	24
35.	Stacye wierszem. Polskim	—	—
36.	Tarcza duchowna	29	8
37.	Koronka do świętego Thadeusza	—	—
38.	Bractwo na część świętego Thadeusza	—	—
39.	Sposob cwiczenia się w iałmuźnie	9	72
40.	Snopek ziarnem słowa Bożego plenny. Kazania x. Cyrenewicza [!] Franc[iszkana]	150	50
41.	Pałac krowey nieba o Nayśw. Pannie Leżańskiej [!] ^c	23	40
42.	Theologia zakonna albo medytacye x. Daniela Bryknera Ref[ormaty]	26	25
43.	Swiactwo o cudach y Łaskach Naysw. Panny Lopatynskiej	22	150
44.	Rok odkupienia albo kazania na piątce postu Trynitarские	26	40
45.	Prawo święte o postach	8	40

[Lp.]	[tytuł]	[ark.]	[egz.]
46.	Mowa Pasterska JW. Władysława Łubińskiego arcy[biskupa] Lwo[wskiego]	3	100
47.	Panegiryk Piiarski Rzewuskiemu wojew. Wołyn.	—	—
48.	Wiersze jezuickie na pogrzeb Hetmana Potockiego	—	—
49.	Wiersze Polskie na Psalm 50	—	—
50.	Nabozenstwo trzy tygodniowe do świę[tego] Mikołaja Barskiego	1	90
51.	Dwor krolowej Nieba Niepo[kalanie] Pocz[ętey] Maryi u Bernard[ynów] Lwo[wskich]	3	18
52.	Rozmowy polityczne proznosci y prawdy	11	70
53.	Historia Rzymska Defektowa	—	—
54.	Cześć sw. Jana Nepomucena u Trynitarzow u Sw. Mikołaja	—	—
55.	Bractwo sw. Troycy u Oycow Trynitarzow	—	—
56.	Głos wołającego na puszczy. Kazania niedzielne y seymowe x. Jana Gołębiowskiego augustyniana [!]	—	—
57.	Kazania na anniwersarz koronacy ^d u Dominikanow Lwow[skich]	—	—
58.	Elementarzow większych	4	500
59.	Elementarzow mniejszych	2	500
60.	Kazania na przeniesienie obrazu Naysw. Łask. Katedr.	—	—

* Kreska (—) oznacza brak liczby.

** Dwa wyrazy nieczytelne.

a) Toż z nieznacznymi zmianami na k. 145–146. Na k. 145v zostało wymienionych 19 pozycji (brak numeru 11: *Missae propriae...* dopisanej do tego wykazu, zob. Libri Polonici).

b) k. 145: Cudotwórny.

c) k. 145v: Lezayskiej.

d) k. 145v dodano: Nays. Pan.

Źródło: CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 61v–62v.

ANEKS IV

Reiestr książek, które się już po śmierci xiędza Szylarskiego drukowały swoim kosztem

[Lp.]	[tytuł]	[ark.]	[egz.]
1.	Zegarek czyscowy	16	1000
2.	Skarb duszy pobożney	13	300
3.	Przygotowanie do śmierci xiędza Krassetta	8	300

[Lp.]	[tytuł]	[ark.]	[egz.]
4.	Sextenna do świętego Aloyzego	8	300
5.	Kazania o niesmiertelności duszy	14	300
6.	Droga krzyża albo stacje katedralne	2	100
7.	Koronka świętej Trójcy	2	500

Źródło: CPAHUL, f. 197, op. 2, spr. 64, k. 61v.

BIBLIOGRAFIA

MATERIAŁY ARCHIWALNE

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie (CPAHUL), zespół (fond) 52, 131, 197.

OPRACOWANIA

- Badecki, K. (1935–1936). *Archiwum akt dawnych miasta Lwowa. A: Oddział staropolski*, [t.] III. *Księgi i akta administracyjno sądowe 1382–1787*; [t.] IV. *Księgi rachunkowe (lonherskie) 1404–1788*. Lwów: Nakł. Gminy król. stoł. miasta Lwowa.
- Budka, W., Ściebora, M. (1988). Dzieje papierni oo. dominikanów w Zaskowie-Zawadowie, *Roczniki Biblioteczne*, 32(2), 29–56.
- Dobrzyniecka, J. (1975). *Drukarnie Uniwersytetu Jagiellońskiego 1674–1783*. Warszawa-Kraków: Nakł. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kawecka-Gryczowa, A., Korotajowa, K., Krajewski, W., (Oprac.). (1960). *Drukarze dawnej Polski*, z. 6. Wrocław-Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.
- Krętosz, J. (1986). *Organizacja Archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku*. Lublin: Wydawnictwo Tow. Naukowego KUL.
- Kupchyns'kyy, O.A., Ruzhyts'kyy, E.Y. (1972). *Kataloh perhamentnykh dokumentiv Tsentral'noho derzhavnoho istorychnoho arkhivu URSR u L'vovi 1233–1799*. Kyiv: Naukova dumka.
- Pachoński, J. (1972). Ignacy Antoni Hebanowski. W: I. Treichel (Red.), *Słownik pracowników książki polskiej* (s. 320). Warszawa-Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Różycki, E. (1986). Wojciech Mielczewski. W: I. Treichel (Red.), *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement* (ss. 141–142). Warszawa-Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Różycki, E. (1988). Wojciech Kazimierz Mielczewski — introligator i drukarz lwowski (Z dziejów siedemnastowiecznego drukarstwa). *Roczniki Biblioteczne*, 32(2), 57–73.
- Tyszkowski, W. (1978). Statut konfraternii kunsztu introligatorskiego we Lwowie z 1740 r. *Ze Skarbca Kultury*, 30, 37–51.
- Zachariasiewicz, F.K. (1839). Historia metropolitalnej kapituły lwowskiej obrządku łacińskiego. *Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy*, 7, 82.
- Zapasko, Ya., Isayevych, Ya. (1984). *Pam'yatky knyzhkovoho mystetstva. Kataloh starodrukiv vydanykh na Ukrayini*, knyha 2, ch. 1 (1701–1764), ch. 2 (1765–1800). L'viv: Vyshcha shkola.

EDWARD RÓŻYCKI

FROM THE HISTORY OF BOOK PRODUCTION IN EIGHTEENTH-CENTURY LVIV: THE PRINTING HOUSE OF THE FRATERNITY OF THE HOLY TRINITY

Summary

Founded as a continuation of Wojciech Mielczewski's printing shop, the printing house of the Fraternity of the Holy Trinity operated between 1705 and 1786. It produced over 300 items, which were mostly religious. Its lay publications included alphabet books to learn Polish, Polish poetry, almanacs, play programmes for school theatres, light fiction, panegyrics etc. The printing house popularised Polish culture in multicultural Lviv. Book inventories found in its storeroom show that some titles and publications are not known to bibliographers.

KEY WORDS: printing house, Fraternity of the Holy Trinity, Lviv, library, chapter